

تحلیل محتوای ارتباطی اهداف کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی براساس متن نوشتاری

زهره حمزه لو^۱، لیلا مختاری^۲، طلا مسکینی^۳، فاطمه نوری^۴

^۱ دکترای تخصصی برنامه ریزی درسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان (نویسنده مسئول)

^{۲و۳و۴} دانشجویان کارشناسی پیوسته رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان علامه طباطبائی ارومیه

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی ارتباط اهداف جزئی تدوین شده در کتاب راهنمای معلم با متن نوشتاری کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی انجام شده و با استفاده از روش تحلیل محتوا توصیفی ارتباط اهداف با متن نوشتاری مورد پژوهش قرار گرفته است. در این پژوهش، اهداف جزئی کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی، طبقات (کدها) را تشکیل داده است که متن نوشتاری بر اساس آنها رمزگذاری و شمارش شده است. واحد ثبت در این تحقیق مضمون یا موضوع بوده و واحد زمینه، درس می باشد. همچنین روش شمارش در این تحقیق روش شمارش فراوانی ها و وجود یا عدم وجود است. جامعه آماری پژوهش، کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی شامل شش فصل، هفده درس می باشد و نمونه شامل متن نوشتاری دروس کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی است و منظور از متن نوشتاری، متن درس، درست نادرست، درک مطلب، دانش زبانی، شعرخوانی، صندلی صمیمیت، بخوان و حفظ کن، واژه آموزی، بخوان و بیندیش و حکایت است. نتایج تحلیل نشان می دهد از مجموع ۱۰۱ هدف، به ۷۱ هدف (دقیقا ۷۰/۲۹ درصد) در متن نوشتاری اشاره شده است اما ۳۰ هدف دیگر (دقیقا ۲۹/۷۰ درصد) در متن نوشتاری لحاظ نشده اند. البته اهداف موجود در کتاب راهنمای معلم در سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی تدوین شده اند و لحاظ کردن بعضی اهداف (مخصوصا اهداف مهارتی) در متن نوشتاری بسیار دشوار است بنابراین عدم مطابقت کامل بین اهداف و متن نوشتاری منطقی و قابل قبول می باشد.

واژه های کلیدی: تحلیل محتوای ارتباطی، فارسی خوانداری پنجم ابتدایی، اهداف جزئی، کتاب راهنمای معلم

۱. مقدمه

کتاب درسی از مهمترین و در دسترس ترین رسانه های آموزشی می باشد که نقش ارزشمندی را در نظام تعلیم و تربیت به خصوص نظام متمرکز آموزش و پرورش ایران ایفا میکند. یکی از روش های پژوهشی که برای کتابهای درسی به کار می رود، تحلیل محتواست. این امر می تواند به روشن شدن مسأله کمک کرده و نقاط قوت و ضعف احتمالی کتابهای درسی را برای اصلاح و تغییر احتمالی محتوا، متناسب با اهداف تعیین شده و اصول علمی پیشنهاد کرده و همچنین شیوه درست طراحی را در اختیار مدیران و برنامه ریزان و مؤلفان کتابهای درسی قرار دهد و به طرح ریزی فرایند آموزش توسط معلم کمک شایانی نماید [۱].

تحلیل محتوا تکنیکی پژوهشی است برای استنباط، تکرار پذیر و معتبر از داده ها در مورد متن آنها^۴ «تحلیل محتوا به مثابه تکنیک پژوهشی شامل شیوه های تخصصی در پردازش داده های علمی است. هدف تحلیل محتوا مانند همه تکنیک های پژوهشی فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است. تحلیل محتوا فقط ابزار است و بسبب نظر «هارولد لاسول»^۵ پژوهشگر و نظریه پرداز آمریکایی علوم ارتباطات، «تحلیل محتوا، کمی سازی محتوای مورد انتقال پیام ها است.» بنا به تعریف «برنارد برلسون»^۶ پژوهشگر آمریکایی علوم رفتاری، تحلیل محتوا تکنیکی تحقیقی است که برای تشریح عینی، منظم و مقداری محتوای آشکار ارتباطات به کار می رود. تکنیک تحلیل محتوا، بررسی و تجزیه و تحلیل منابع نوشتاری، گفتاری و تصویری از هر نوع را مد نظر دارد و کوششی است در جهت کشف و تفسیر و تحلیل پیام مستتر در منابع. این تکنیک وسیله ای است که محقق به کمک آن می کوشد تا محتوای پیام های ارتباطی را از طریق تجزیه و تحلیل منظم، عینی و کلی تعیین کند و تکنیکی کمی برای تفسیر و تعیین منابعی است که به طور معمول کیفی به حساب می آیند [۲].

تحلیل محتوای توصیفی که بر اساس تعریف برلسون^۷ و لازارسفلد ساخته شده یک روش تحلیل بعد از وقوع است. یعنی توصیف کمی محتوای بارز یک متن، با اهمیت روز افزون جراید در قرن نوزدهم بررسی های زیادی منتشر شدند که موضوع آنها ارزیابی اهم موضوعات روزنامه ها و جا به جایی موضوعات در روزنامه ها بود [۳].

تحلیل محتوای توصیفی، به تبیین ویژگی های محتوای آشکار کتاب درسی می پردازد. این نوع تحلیل متن نوشتاری، تصاویر، تمرین ها و یا اهداف یک کتاب درسی را توصیف نماید. تحلیل محتوای ارتباطی، به بررسی چگونگی ارتباط بین اجزا و عناصر یک کتاب درسی می پردازد. اهداف، متن نوشتاری، تصاویر و تمرین ها چهار بخش اصلی هر کتاب درسی را تشکیل می دهند. میزان کارایی کتاب درسی بستگی به چگونگی ارتباط عناصر و اجزا آن با هم دارد [۴]. یکی از کاربردهای

^۴inferences^۵replicable^۶valid^۷context^۸Harold Lasswell^۹Bernard Berelson^{۱۰}Descriptive content Analysis^{۱۱}Ex-post

تحلیل محتوا، مطالعه و تحلیل اثرات محتوای درسی بر میزان تحقق اهداف اساسی شناختی، عاطفی و مهارتی آموزش و پرورش تاکید دارد. اهداف آموزش و پرورش بر اساس اصول کلی رشد همه جانبه دانش آموزان و تامین نیازهای اشتغال جامعه و به طور کلی دستیابی به انسان مطلوب، مجموعه ای از اهداف ((علمی- فناوری))، ((اخلاقی- اجتماعی)) و ((مهارتی- فنی)) را تعیین نموده است. محتوای درسی در حقیقت پل ارتباط دهنده این اهداف با نیازهای واقعی است و وظیفه فراهم سازی فرصت های یادگیری و رشد دانش آموزان در هر یک از حوزه های سه گانه فوق را بر عهده دارد. لذا مطالعه و تعیین میزان موفقیت برنامه درسی در نیل به اهداف فوق از مهم ترین دغدغه های تحلیل گران متون درسی است [۵]. روش تحلیل محتوای ارتباطی، یکی از روش های پژوهشی است که می توان با استفاده از آن، ارتباط بین عناصر کتاب درسی را مورد بررسی قرار داد آگاهی نسبت به چگونگی ارتباط بین متن نوشتاری کتاب درسی و اهداف نیز در همین راستا ممکن می شود [۴].

این پژوهش به بررسی میزان تحقق اهداف جزئی در متن کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی می پردازد و به این منظور انجام شده است که مشخص شود چه میزان از اهداف تعیین شده در متن کتاب درسی وجود دارد. تحلیل محتوای ارتباطی متن نوشتاری با اهداف، شامل ۶ مرحله می باشد که در این نوشتار به ترتیب مورد بررسی قرار گرفته است.

متخصصان تعلیم تربیت در زمینه ی مفهوم هدف های آموزشی و چگونگی تهیه و تنظیم آنها نظرات متفاوتی را ارائه کرده اند. برخی هدف را موقعیتی تعریف کرده اند که می خواهیم به آن برسیم، و به همین منظور روش و وسائلی انتخاب می شوند تا با استفاده از آنها بتوان به هدف دست یافت. بر همین اساس هر جلسه درس دارای اهداف مشخصی است که با عنوان اهداف جزئی و یا رفتاری شناخته می شوند و محتوای متن نوشتاری کتاب درسی باید به گونه ای انتخاب و سازماندهی گردد که ابزار مناسبی برای تحقق اهداف درس باشد [۴]. مسئله پژوهش در تحقیق حاضر عدم تحقق برخی از اهداف کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی است. در طی مباحث، مذاکرات و بررسی شواهد، مسئله پژوهش اینگونه تدوین شد که آیا به ازای اهداف کتاب بخوانیم پایه پنجم ابتدایی، محتوای مناسبی در متن نوشتاری درس وجود دارد؟ این سوال رابطه بین دو متغیر یعنی اهداف دروس کتاب بخوانیم پایه پنجم ابتدایی و محتوای دروس آن کتاب را مورد پژوهش قرار می دهد.

۲. روش شناسی

روش پژوهش تحلیل محتوای توصیفی و از نوع ارتباطی اهداف با متن نوشتاری است. و اهداف جزئی کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی، طبقات (کدها) را تشکیل داده است که متن نوشتاری بر اساس آنها رمزگذاری و شمارش شده است. واحد ثبت در این تحقیق مضمون یا موضوع بوده و واحد زمینه، درس می باشد. همچنین روش شمارش در این تحقیق روش شمارش فراوانی ها و وجود یا عدم وجود است. جامعه آماری بر اساس مساله تحقیق فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی است. رابطه بین اهداف با متن نوشتاری، در پژوهش های تحلیل محتوا الزاما یک رابطه خطی نیست بلکه جامعه آماری (یعنی مدارکی که باید تحلیل شوند) نیز، می تواند در تبیین مساله نقش ایفا نماید [۴]. با توجه به اینکه تحقیق مربوط به بررسی هماهنگی بین متن نوشتاری و اهداف است بنابراین جامعه آماری، متن نوشتاری دروس کتاب فارسی پنجم ابتدایی که شامل متن درس، درست نادرست، درک مطلب، دانش زبانی، واژه آموزی، شعر خوانی، صندلی صمیمیت، بخوان و حفظ کن، بخوان و بیندیش، حکایت است انتخاب شده است.

طراحی نظام رمز گذاری شامل مراحل تعیین طبقه بندی، تعیین واحد محتوا (واحد ثبت و واحد زمینه) و روش شمارش می باشد. این تحقیق به دنبال اهدافی است که در متن نوشتاری دارای محتوای نیستند. بنابراین اهداف جزئی هر درس، طبقه بندی تحلیل را تشکیل می دهد. این نوع طبقه بندی طبقه بندی جعبه ای است چون اهداف از قبل تعیین شده و در کتاب راهنمای معلم پنجم ابتدایی وجود دارد.

موضوع، مورد و یا پدیده ای که درباره آن اظهار نظر می شود و یا به گونه ای در محتوا مورد بحث است، مضمون یا موضوع می گویند واحد های ثبت قبلی - کلمه یا نماد، جمله یا درس و تصویر یا آزمایش - از جمله واحد هایی هستند که محدوده آن به سادگی قابل تعریف و تشخیص است در حالی که محدوده موضوع یا مضمون به سادگی قابل تشخیص نیست [۴]. بنابراین بررسی مدارک تحلیل (متن نوشتاری دروس کتاب فارسی پنجم ابتدایی) ما را به انتخاب مضمون یا موضوع به عنوان واحد ثبت رهنمون می کند و هر مضمونی که در رابطه با هدفی قرار گیرد برای آن هدف رمز گذاری می شود. واحد زمینه در این تحلیل درس است. یعنی واحد های ثبت در هر درس شمارش می شوند بنابراین اگر مضمونی در رابطه با یکی از اهداف درس سوم، در درس دیگری آورده شده بود، مورد شمارش قرار نمیگیرد. از طرف دیگر هر موضوع و یا مضمونی در رابطه با یک هدف، در هر قسمتی از متن نوشتاری درس مربوطه باشد، رمز گذاری می گردد.

روش شمارش در این تحلیل وجود یا عدم وجود می باشد یعنی وجود یک واحد ثبت در رابطه با یک هدف کافی است تا آن هدف در متن نوشتاری دارای محتوا قلمداد شود.

به منظور رمز گذاری اطلاعات، ابتدا به هر طبقه یک کد داده شده است و با مراجعه به متن نوشتاری دروس هر موضوعی را که مرتبط با با طبقه ای است بر اساس کد آن طبقه رمز گذاری، رمز گذاری شده است.

با توجه به اینکه متن همه دروس کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی (بجز درس های هفتم و دوازدهم که درس آزاد بودند) مورد تحلیل پژوهشگران بوده است و از آن ها نمونه گیری صورت نگرفته است، از آمار توصیفی استفاده شده است.

۳. تحلیل یافته ها

به منظور پردازش اطلاعات داده های رمزگذاری شده در ۱۶ جدول زیر نشان داده شده اند. پس از بررسی متن نوشتاری درس های کتاب فارسی پنجم ابتدایی داده های به دست آمده به شرح زیر هستند:

جدول ۱. اهداف جزیی درس اول کتاب فارسی پنجم با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره تمرین	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱	۱	۱. تقویت تامل و تفکر با معرفی برخی از نمونه های زیبایی طبیعت	۱	+	
	۲	۲. تقویت مهارت شکر گزاری و پاسداری از آفریده های خدا	۲		+
	۳	۳. تقویت مهارت خوب دیدن به عنوان یکی از راه های شناخت خداوند	۳	+	
	۴	۴. تقویت روحیه کنکاش و تفکر مداری در دانش آموزان در خصوص بحث آفرینش	۴	+	
	۵	۵. یاد آوری واژگان متضاد و مخالف و تثبیت شناخت این گروه از واژگان	۵	+	
	۶	۶. تقویت دقت دیداری و تفکر و همچنین مهارت سخن گفتن با فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۶	+	
جمع		فراوانی	۶	۵	۱
		درصد	۱۰۰	۸۳/۳۳	۱۶/۶۷

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که ۸۳/۳۳ درصد اهداف درس اول متن نوشتاری دارند و ۱۶/۶۷ درصد اهداف درس اول متن نوشتاری ندارند.

جدول ۲. اهداف جزئی درس دوم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۲	۱	۱. تقویت تفکر و تامل در خلقت	۱	+	
	۲	۲. ایجاد فرصت برای تفکر درباره آفریده های خدا	۲	+	
	۳	۳. ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعه شعر	۳		+
	۴	۴. آشنایی با دانش زبانی درباره لحن خوانش نظم و نثر	۴	+	
	۵	۵. تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن	۵		+
	۶	۶. تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت های نوشتاری	۶	+	
	۷	۷. آشنایی با سعدی و نمونه ای از آثار او	۷	+	
جمع		فراوانی	۷	۵	۲
		درصد	۱۰۰	۷۱/۴۲	۲۸/۵۷

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۷ هدف تدوین شده برای درس دوم، ۵ هدف یعنی ۷۱/۴۲ درصد آن در متن نوشتاری وجود دارد و ۲۸/۵۷ درصد اهداف در متن نوشتاری وجود ندارد.

جدول ۳. اهداف جزئی درس سوم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۳	۱	۱. ترغیب به بهره گیری از نیروی تفکر و تعقل و هوشمندی در زندگی	۱	+	
	۲	۲. تقویت قدرت درک متن در دانش آموزان	۲	+	
	۳	۳. آشنایی با یکی از شیوه های واژه سازی، از راه ((واژه+گر)) و ((واژه+گار))	۳	+	
	۴	۴. تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام	۵		+
	۶	۶. آشنایی با دانشمند بزرگ ((زکریای رازی))	۶	+	
جمع		فراوانی	۶	۵	۱
		درصد	۱۰۰	۸۳/۳۳	۱۶/۶۶

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۶ هدف تدوین شده برای درس سوم، ۵ هدف یعنی ۸۳/۳۳ درصد اهداف متن نوشتاری دارند و ۱ هدف یعنی ۱۶/۶۶ درصد اهداف، متن نوشتاری ندارند.

جدول ۴. اهداف جزئی در س چهارم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۴	۱	۱. آشنایی با ارزش علم و دانایی و کاربرد های آن در زندگی	۱	+	
	۲	۲. تقویت مهارت ساده نویسی در نوشتن بند	۲		+
	۳	۳. معرفی کتاب کلیله و دمنه به دانش آموزان	۳	+	
	۴	۴. افزایش قدرت درک متن	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با آینده نگری در زندگی	۵	+	
	۶	۶. آشنایی دقیق تر با لحن خواندن واژه در فعالیت روانخوانی	۶		+
	۷	۷. ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش آموزی و تفکر	۷	+	
	۸	۸. تقویت مهارت خوب شنیدن	۸	+	
	۹	۹. تاکید بر نقش خانواده و بنیادهای آن	۹	+	
	۱۰	۱۰. آموزش کاربرد نشانه های ربط ((هم)) و ((نیز)) در جمله	۱۰		+
جمع		فراوانی	۱۰	۷	۳
		درصد	۱۰۰	۷۰	۳۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۱۰ هدف تدوین شده برای درس چهارم ۷ هدف یعنی ۷۰ درصد اهداف متن نوشتاری دارند و ۳ هدف یعنی ۳۰ درصد اهداف متن نوشتاری ندارند.

جدول ۵. اهداف جزئی درس پنجم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
	۱	۱. توجه به دانایی و هوشمندی در رفتار اجتماعی	۱		+
	۲	۲. آشنایی با آداب سخن گفتن با بزرگتر ها	۲		+
	۳	۳. معرفی ناصر خسرو و آثار وی به دانش آموزان	۳		+

۴	۴	۴	۴. گسترش واژگان با استفاده از فرآیند ترکیب (کلمه+بن)	+	
۵	۵	۵	۵. تقویت مهارت های زبان آموزی با طراحی نمایش	+	
۶	۶	۶	۶. ترغیب دانش آموزان به پرهیز از ظاهر بینی و سطحی نگری	+	
۷	۷	۷	۷. جلب توجه دانش آموزان به ارزشمندی تفکر و تعقل در مورد دیده ها و شنیده ها و تقویت قضاوت منطقی در آنان	+	
جمع			فراوانی	۲	۵
			درصد	۲۸/۵۷	۷۱/۴۲
		۱۰۰			

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۷ هدف تدوین شده برای درس پنجم ۲ هدف یعنی ۲۸/۵۷ درصد اهداف درس پنجم متن نوشتاری دارند و ۵ هدف یعنی ۷۱/۴۲ درصد اهداف درس پنجم متن نوشتاری ندارند.

جدول ۶. اهداف جزئی درس ششم کتاب فارسی پنجم با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره تمرین	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۶	۱	۱. معرفی یکی از نماد های ملی کشور (سرود ملی)	۱	+	
	۲	۲. تقویت روحیه دفاع از وطن و میهن دوستی	۲	+	
	۳	۳. تاکید بر نقش و اهمیت زبان فارسی	۳	+	
	۴	۴. تقویت قدرت درک متن و دریافت پیام اصلی درس	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با نشانه «ربط» در زبان فارسی و نقش آن در درک معنا	۵	+	
جمع		فراوانی	۵	۴	۱
		درصد	۱۰۰	۸۰	۲۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که ۸۰ درصد اهداف درس ششم متن نوشتاری دارند و ۲۰ درصد اهداف درس اول متن نوشتاری ندارند.

جدول ۷. اهداف جزئی درس هشتم کتاب فارسی پنجم با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
	۱	۱. پرورش روحیه میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزت وطن	۱	+	
	۲	۲. آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادب مقاومت	۲	+	

۳	۳	۳	۳. تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ	+	
۴	۴	۴	۴. گسترش شبکه واژگان با ساخت کلمات جدید	+	
۵	۵	۵	۵. ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف	+	
۶	۶	۶	۶. تقویت درک مثل و علاقه بندی به مطالعه ضرب المثل ها	+	
۷	۷	۷	۷. تقویت توانایی خوش نویسی و خط تحریری	+	
۸	۸	۸	۸. آشنایی بیشتر با نماد های ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)	+	
۹	۹	۹	۹. تقویت مهارت نوشتن (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجه به حس شنوایی و شرح حال نویسی	+	
جمع		۹	فراوانی	۵	۴
		۱۰۰	درصد	۵۵/۵۵	۴۴/۴۴

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۹ هدف تدوین شده برای درس هشتم، ۵ هدف یعنی ۵۵/۵۵٪ آن در متن نوشتاری وجود دارد و ۴۴/۴۴٪ اهداف در متن نوشتاری وجود ندارد.

جدول ۸. اهداف جزئی درس نهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۹	۱	۱. آشنایی با فرهنگ مقاومت و دفاع از میهن	۱	+	
	۲	۲. آشنایی با برخی از مفاخر و مشاهیر از جمله شهدای هسته	۲	+	
	۳	۳. تقویت پشتکار و صبر و شکیبایی	۳		+
	۴	۴. تقویت درک متن و سواد خواندن	۴	+	
	۵	۵. تقویت مهارت املا نویسی و نگارش	۵		+
	۶	۶. تثبیت مهارت شنیداری و قصه گوئی	۵	+	
	۷	۷. آشنایی با اجزای جمله و توجه به کاربرد جمله های گسترش یافته و صحیح	۷	+	
	۸	۸. آشنایی و تشخیص بند های بدنه در نگارش	۸		+
جمع		فراوانی	۸	۵	۳
		درصد	۱۰۰	۶۲/۵	۳۷/۵

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۸ هدف در درس نهم، ۵ هدف یعنی ۶۲/۵ درصد اهداف متن نوشتاری دارند و ۳ هدف یعنی ۳۷/۵ درصد اهداف متن نوشتاری ندارند.

جدول ۹. اهداف جزئی در س دهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۰	۱	۱. تقویت روحیه مطالعه سرگذشت مشاهیر و مفاخر فرهنگی	۱		+
	۲	۲. آشنایی با سبک زندگی و شیوه رفتاری الگوهای علمی و فرهنگی	۲	+	
	۳	۳. تقویت مهارت خواندن با رعایت لحن مناسب برای درک بهتر	۳		+
	۴	۴. گسترش دایره واژگان در حوزه زندگی نامه	۴	+	
	۵	۵. تقویت مهارت های املایی، نگارشی و خوش نویسی	۵		+
	۶	۶. تولید بند های بدنه در نگارش زندگی نامه	۶		+
جمع		فراوانی	۶	۲	۴
		درصد	۱۰۰	۳۳/۳۳	۶۶/۶۶

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که ۳۳/۳۳ درصد اهداف درس دهم متن نوشتاری دارند، ۶۶/۶۶ درصد اهداف درس اهداف درس دهم متن نوشتاری ندارند.

جدول ۱۰. اهداف جزئی در س یازدهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۱	۱	۱. پرورش روحیه دفاع ملی و حب وطن	۱	+	
	۲	۲. آشنایی با تاثیر مثبت دانشمندان در حفظ میراث فرهنگی	۲	+	
	۳	۳. آشنایی با نحوه نقل رویداد های قصه و تقویت درک عناصر و سیر رویداد ها	۳		+
	۴	۴. بهبود سواد خواندن و درک متن و تثبیت یادگیری ابزار های انسجام متن	۴		+
	۵	۵. آشنایی با گسترش گروه اسمی در جمله	۵		+
	۶	۶. آشنایی با واژگان جدید این درس و کاربرد مناسب آن ها در نوشتار و گفتار	۶	+	
جمع		فراوانی	۶	۳	۳
		درصد	۱۰۰	۵۰	۵۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که ۵۰ درصد اهداف درس یازدهم متن نوشتاری دارند و ۵۰ درصد اهداف درس یازدهم متن نوشتاری ندارند.

جدول ۱۱. اهداف جزئی درس سیزدهم کتاب فارسی پنجم با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۳	۱	۱. تقویت روحیه توکل به خدا در همه مراحل زندگی	۱	+	
	۲	۲. شناخت امام زمان و ایجاد باور به نقش حضور آن بزرگوار در زندگی	۲	+	
	۳	۳. آشنایی با برخی از واژگان و مضامین اخلاقی و مفاهیم دینی تاثیرگذار در زندگی	۳	+	
	۴	۴. افزایش توانایی درک متن	۴	+	
	۵	۵. گسترش واژگان با فرایند واژه سازی با ترکیب از طریق ((نویس))	۵	+	
	۶	۶. تقویت درک دیداری و شنیداری	۶	+	
	۷	۷. آشنایی با نشانه های بلاغی متن مانند ((بعد، سپس))	۷	+	
	۸	۸. تقویت مهارت نوشتن از طریق شگرد ((ادامه نویسی))	۸	+	
جمع		فراوانی	۸	۸	۰
		درصد	۱۰۰	۱۰۰	۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که ۱۰۰ درصد اهداف درس سیزدهم ، متن نوشتاری دارند .

جدول ۱۲. اهداف جزئی درس چهاردهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۴	۱	۱. آشنایی با مفهوم شجاعت اخلاقی و کاربرد آن در زندگی	۱	+	
	۲	۲. آشنایی دانش آموزان با کاربرد شیوه ی گسترش واژه در جمله	۲	+	
	۳	۳. تقویت درک شنیداری با فعالیت ((گوش کن وبگو))	۳	+	
	۴	۴. تقویت مهارت نوشتن در زمینه ی ((گزارش نویسی))	۴	+	
	۵	۵. بهبود سواد خواندن و تقویت درک متن	۵	+	
جمع		فراوانی	۵	۴	۱
		درصد	۱۰۰	۸۰	۲۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۵ هدف تدوین شده برای درس دوم، ۴ هدف یعنی ۸۰ درصد در متن نوشتاری وجود دارد و ۲۰ درصد اهداف در متن نوشتاری وجود ندارد.

جدول ۱۳. اهداف جزئی درس پانزدهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۵	۱	۱. تقویت مهارت خوانش شعر با رعایت لحن	۱		+
	۲	۲. گسترش دایره ی واژگان با به کارگیری ((چون و چو)) با معانی مختلف	۲	+	
	۳	۳. آشنایی با چگونگی بیان پایان قصه	۳	+	
	۴	۴. تقویت فضایل اخلاقی به ویژه ((ایثار و توجه به همنوع))	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با بازگردانی شعر به نثر ساده به عنوان شگردی برای تقویت مهارت نوشتن	۵	+	
جمع		فراوانی	۵	۴	۱
		درصد	۱۰۰	۸۰	۲۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۵ هدف تدوین شده برای درس سوم، ۴ هدف یعنی ۸۰ درصد اهداف متن نوشتاری دارند و ۱ هدف یعنی ۲۰ درصد اهداف، متن نوشتاری ندارند.

جدول ۱۴. اهداف جزئی درس شانزدهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۶	۱	۱. آشنایی با دانشمند بزرگ ایرانی، ابوعلی سینا	۱	+	
	۲	۲. تقویت روحیه ی پرسشگری در دانش آموزان	۲	+	
	۳	۳. پرورش قوه ی خردورزی و علم جویی در دانش آموزان	۳	+	
	۴	۴. تقویت مهارت خوب دیدن	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با لحن مناسب در خوانش متن	۵	+	
	۶	۶. تقویت درک متن با تثبیت آموزه های قبلی	۶	+	
	۷	۷. آشنایی با نگارش موضوع های تحقیق	۷	+	
جمع		فراوانی	۷	۶	۱
		درصد	۱۰۰	۸۵/۷۱	۱۴/۲۸

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۷ هدف تدوین شده برای درس شانزدهم، ۶ هدف یعنی تقریباً ۸۵/۷۱ درصد اهداف متن نوشتاری دارند و ۱ هدف یعنی تقریباً ۱۴/۲۸ درصد اهداف متن نوشتاری ندارند.

جدول ۱۵. اهداف جزئی درس هفدهم کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

شماره درس	ردیف	هدف	شماره طبقه	متن نوشتاری	
				دارد	ندارد
۱۷	۱	۱. آشنایی دانش آموزان با کاربرد مفهوم کار و عمل در زندگی	۱	+	
	۲	۲. شناخت ترتیب واژه ها در جمله	۲	+	
	۳	۳. آشنایی با یخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت از طریق نمایش	۳	+	
	۴	۴. تقویت مهارت درک متن	۴	+	
	۵	۵. آشنایی با پروین اعتصامی و نمونه ای از سروده هایش	۵	+	
	۶	۶. تقویت مهارت نوشتن و تبدیل نظم به نثر ساده	۶	+	
جمع		فراوانی	۶	۶	۰
		درصد	۱۰۰	۱۰۰	۰

اطلاعات پردازش شده نشان می دهد که از مجموع ۶ هدف تدوین شده برای درس هفدهم، تمام اهداف این درس یعنی ۱۰۰ درصد اهداف درس هفدهم، متن نوشتاری دارند.

جدول ۱۶. اهداف جزئی تمام درس های کتاب فارسی پنجم ابتدایی (بجز درس های هفتم و دوازدهم) با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری

کتاب فارسی پنجم ابتدایی		فصل ها	درسها	اهداف	طبقه	اهدافی که در متن نوشتاری وجود	
						دارد	ندارد
جمع	فراوانی	۶	۱۵	۱۰۱	۱۰۱	۷۱	۳۰
	درصد	۱۰۰ درصد	۱۰۰ درصد	۱۰۰ درصد	۱۰۰ درصد	۷۰/۲۹ درصد	۲۹/۷۰ درصد

بر اساس بررسی های انجام یافته در کتاب راهنمای فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی [۶] و با توجه به جدول های (۱) تا (۱۶) که نشان دهنده اهداف جزئی درس های کتاب فارسی پنجم ابتدایی با تعیین وجود یا عدم وجود متن نوشتاری بودند، از مجموع ۶ هدف تدوین شده برای درس اول، ۵ هدف یعنی ۸۳/۳۳ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۱۶/۶۷ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۷ هدف درس دوم، ۵ هدف یعنی ۷۱/۴۲ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۲ هدف یعنی ۲۸/۵۷ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از مجموع ۶ هدف درس سوم، ۵ هدف یعنی ۸۳/۳۳ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۱۶/۶۶ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۱۰ هدف درس چهارم، ۷ هدف یعنی ۷۰ درصد

اهداف، متن نوشتاری داشتند و ۳ هدف یعنی ۳۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از مجموع ۷ هدف درس پنجم، ۲ هدف یعنی ۲۸/۵۷ درصد اهداف، متن نوشتاری داشتند و ۵ هدف یعنی ۷۱/۴۲ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۵ هدف درس ششم، ۴ هدف یعنی ۸۰ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۲۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۹ هدف درس هشتم، ۵ هدف یعنی ۵۵/۵۵ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۴ هدف یعنی ۴۴/۴۴ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۸ هدف درس نهم، ۵ هدف یعنی ۶۲/۵ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۳ هدف یعنی ۳۷/۵ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از مجموع ۶ هدف درس دهم، ۲ هدف یعنی ۳۳/۳۳ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۴ هدف یعنی ۶۶/۶۶ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۶ هدف درس یازدهم، ۳ هدف یعنی ۵۰ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۳ هدف یعنی ۵۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. تمامی ۸ هدف درس سیزدهم متن نوشتاری داشتند. از ۵ هدف درس چهاردهم، ۴ هدف یعنی ۸۰ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۲۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از مجموع ۵ هدف درس پانزدهم، ۴ هدف یعنی ۸۰ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۲۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. از ۷ هدف درس شانزدهم، ۶ هدف یعنی ۸۵/۷۱ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۱ هدف یعنی ۱۴/۲۸ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند. تمامی ۶ هدف درس هفدهم متن نوشتاری داشتند. درس های هفتم و دوازدهم درس های آزاد بودند و به علت عدم وجود متن نوشتاری مورد بررسی قرار نگرفتند به این دلیل که متن نوشتاری آن توسط معلمان و دانش آموزان طراحی می شود.

۴. بحث و نتیجه گیری

طبق نتایج به عمل آمده از تحلیل محتوای ارتباطی متن نوشتاری کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی [۷] با اهداف آن، در مجموع از ۱۰۱ هدف موجود در درس های کتاب فارسی پنجم دبستان (بجز درس های هفتم و دوازدهم که درس آزاد بودند) ۷۱ هدف یعنی تقریباً ۷۰/۲۹ درصد اهداف متن نوشتاری داشتند و ۳۰ هدف یعنی ۲۹/۷۰ درصد اهداف متن نوشتاری نداشتند.

براساس داده های جمع آوری شده، به نظر می رسد که مطابقت بین اهداف رفتاری موجود در کتاب راهنمای معلم و متن نوشتاری کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی تا حدودی مطلوب و مقبول می باشد و اکثر اهداف در قالب متن نوشتاری تحقق یافته اند و از مجموع ۱۰۱ هدف، به ۷۱ هدف (تقریباً ۷۰/۲۹ درصد) در متن نوشتاری اشاره شده است اما ۳۰ هدف دیگر (تقریباً ۲۹/۷۰ درصد) در متن نوشتاری لحاظ نشده اند. البته اهداف موجود در کتاب راهنمای معلم در سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی تدوین شده اند و لحاظ کردن بعضی اهداف (مخصوصاً اهداف مهارتی) در متن نوشتاری بسیار دشوار است بنابراین عدم مطابقت کامل بین اهداف و متن نوشتاری تا حدودی منطقی و قابل قبول به نظر می رسد.

منابع و مراجع

۱. عبدالملکی، شوبو و رستمی، اسرا و امامی، فاطمه، ۱۳۹۸، تحلیل سطح خوانایی کتاب علوم پایه چهارم ابتدایی براساس شاخص سطح خوانایی مک لافلین، ششمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی
۲. کریبندورف، کلوس. (۱۳۸۳). تحلیل محتوا: مبانی روش شناسی / کلوس کریبندورف: ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
۳. علوی، مهتاب. (۱۳۸۹). تحلیل محتوای کتب درسی علوم چهارم و پنجم ابتدایی در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ در ارتباط با محیط زیست و حفاظت از آن و ارائه راهکارهای مناسب برای برنامه ریزان درسی در این زمینه. (پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی آموزشی)، دانشگاه علامه طباطبائی، استاد راهنما دکتر حسن ملکی.

۴. نوریان، محمد. (۱۳۹۹). راهنمای عملی تحلیل محتوای کمی و کیفی کتاب های درسی دوره ی ابتدایی، تهران: انتشارات شورا
۵. حسن مرادی، نرگس. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب درسی. تهران: انتشارات آییژ
۶. دفتر تالیف کتاب های درسی. (۱۳۹۹). راهنمای معلم فارسی پنجم ابتدایی. گروه زبان و ادب فارسی، خرداد ۱۳۹۹.
۷. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۹). فارسی پنجم دبستان. تهران: شرکت افکست